

УДК 342.9

В. А. Стукаленко, канд. юрид. наук, доцент
Одеський торгівельно-економічний інститут
Київського торгівельно-економічного університету
Кафедра прикладної економіки
вул. Інглезі, 6, Одеса, 65070, Україна

СУЧАСНІ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено питання, пов'язані з актуальними проблемами виборчого процесу. Аналіз наукових досліджень і практики показав, що зазначені проблеми можна умовно розмістити в трьох площинах: законодавства; організації та практичного здійснення виборчого процесу та охорони і захисту виборчих прав. Дана класифікація цікава, як з точки зору теорії, так і з позиції практики.

Чітке розуміння сучасних проблем виборчого процесу дає можливість розробляти ефективні механізми правового регулювання у зазначеній сфері. Відзначено, що сучасне виборче законодавство необхідно вдосконалити з урахуванням європейських стандартів і чисельної практики. Наголошується, що одним з напрямків усунення негативних наслідків у виборчому процесі є стабільне виборче законодавство.

Ключові слова: вибори, виборчий процес, виборчий спір, законодавство.

Постановка проблеми. Україна знаходиться в складній, неоднозначній соціально-політичній ситуації, яка обумовлена багатьма чинниками.

З одного боку, це негативні фактори. Наприклад, втрата контролю української влади над частиною територією; пряма загроза суверенітету та територіальної цілісності держави; збройне протистояння на Донбасі, і як наслідок, суспільно-політична та економічна нестабільність та падіння рівня добробуту громадян та ін.

З іншого боку, це позитивні фактори. До яких можливо віднести: зростання політичної свідомості та культури українських громадян, активізації їхньої громадської свідомої позиції; взяття курсу на децентралізацію влади, і як наслідок, децентралізація в середовищі політичної еліти та ін. Це зумовило виникненню та може створити умови для виникнення у майбутньому низки проблем щодо організації та проведення виборів. Виявлення та вирішення проблем виборчого процесу є вкрай актуальним завданням сьогодення, також, у зв'язку з наближенням строку чергових виборів. Тому, аналіз відносин у сфері виборчого процесу та наукове осмислення його результатів, створює підґрунтя для формування дієвих правових механізмів й зумовлює необхідність наукового вивчення проблем виборів в Україні для практичного втілення та реалізації, виборчих прав громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даною проблематикою займалися: М. В. Жушман, В. П. Іщенко, С. В. Кальченко, Ю. Б. Ключковський, М. І. Мельник, В. Г. Перепелюк, Ю. А. Попова, О. Панченко, М. І. Смокович та інші. Але у своїх дослідженнях, вказані фахівці, торкаються переважно загальних проблем виникнення, попередження та вирішення виборчих спорів або особливостей їх судового розгляду.

Незважаючи на те, що дане питання досліджується великою кількістю науковців, багато її аспектів зараз залишається малодослідженим чи дискусійним.

В юридичній літературі відсутні комплексні дослідження щодо трансформації виборчих процедур під впливом системних реформ у суспільстві, які б враховували сучасні тенденції розвитку науки та рівень розвитку суспільних відносин, що охоплюються предметом правового регулювання у сфері вирішення виборчих конфліктів.

Метою статті є висвітлення актуальних проблем виборчого процесу в умовах складної економічно- та соціально-політичної ситуації та обґрунтування пропозицій щодо вирішення зазначених питань.

Виклад основного матеріалу. Стаття 69 Конституції України визначає, що вибори та референдум є основною формою безпосередньої демократії в Україні, а в той же час, ст. 38 Основного Закону, наголошує, що громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування [1].

Вибори в сучасній демократичній державі є оптимальним інструментом для трансформації владних інститутів під впливом потреб суспільства.

Аналіз наукових робіт та практичної діяльності дозволяє виокремити основні проблеми та напрямки їх розвитку у сфері виборчого процесу.

Зазначені проблеми знаходяться в декількох площинах.

По-перше, в площині формування нормативно-правового масиву, який створює підґрунтя для реалізації виборчих прав та виборчих процедур.

По-друге, в площині організації та практичного втілення виборчого процесу.

По-третє, в площині охорони та захисту виборчих прав. Наприклад, так, внаслідок недотримання або неналежного дотримання виборчих процедур виникають різноманітні виборчі спори.

Кожна із зазначених груп проблем є складним правовим явищем, яке об'єднує проблеми правового характеру меншого обсягу, але вплив при цьому кожної складової на виборчий процес дуже великий. І, тому вирішення проблем в кожній групі дозволить істотно підвищити ефективність виборчого процесу.

Проблеми у площині формування нормативно-правового масиву, який створює підґрунтя для реалізації виборчих прав та виборчих процедур різноманітні, але вони взагалі пов'язані із : а) великою кількістю нормативних актів; б) нестабільністю законодавства; в) невідповідність норм європейським стандартам та інші.

Наприклад, підґрунтям правового регулювання підготовки та проведення позачергових виборів Президента України 2014 року, проміжних виборів народних депутатів та місцевих виборів становили Закон України від 30 червня 2004 року № 1932-IV «Про Центральну виборчу комісію» [2], Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V «Про Державний реєстр виборців» у редакції Закону від 21 вересня 2010 року № 2536-VI [3], Закон України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [4], а також спеціальне виборче законодавство, а саме: Закон України від 05 березня 1999 року № 474-XIV «Про вибори Президента України» в редакції Закону від 18 березня 2004 року № 1630-IV [5], Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» [6], Закон України № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [7] інші закони та прийняті відповідно до них акти законодавства. Все це ускладнює застосування правових норм у сфері виборчого процесу. Вирішенню цієї проблеми допоможе прийняття єдиного кодифікованого акту – Виборчого кодексу України.

Достатньо великий вплив на виборчий процес мають політичні чинники і, тому доцільно на правовому рівні закріпити певні норми, які зменшували б вплив політичних складових на виборчий процес.

Наприклад, в остаточному звіті місія спостереження за позачерговими виборами Президента України 25 травня 2014 р. ОБСЄ/БДППЛ зазначає, що політичний контекст не міг не відобразитися на передвиборній агітації, зумовлюючи її особливості та певні проблеми [8].

Зокрема, слід зазначити малозмістовність агітації як на президентських, так і на парламентських виборах. Політичні сили намагалися спекулювати на проблемах війни та миру, безпеки та реформування країни. «Головні політичні та безпекові проблеми, що постали перед країною, були відображені в агітаційних повідомленнях кандидатів, їхні програми обіцяли безпеку, стабільність та єдність країни, децентралізацію, кон-

Це питання актуальне і потребує урегулювання. Наприклад, аналіз судових рішень у зазначеній категорії справ дає підстави зробити висновок, що здебільшого суди правильно застосовували вище перелічені норми виборчого законодавства.

Підставою для відмови у задоволенні позовних вимог щодо включення осіб до списку виборців у випадках, зазначені у чинному законодавстві. Але в деяких випадках суди задовольняли позови щодо включення позивачів до списку виборців без отримання відомостей з Державного реєстру виборців, а це може призвести до кратного включення позивача до списку виборців, що суперечитиме вимогам п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону № 698-V щодо однократності включення виборця до списку виборців і тим самим порушуватиме права інших суб'єктів виборчого процесу на чесні вибори.

Необхідно зазначити, що проблематика виборчих спорів є вельми багатогранною та є предметом дослідження фахівців різних галузей права. Наприклад, конституційного права, адміністративного права, міжнародного публічного права та інших. Серед зазначених фахівців слід відмітити роботи зарубіжних вчених – С. Д. Князева, Е. П. Іщенко, А. Е. Іщенко, Л. А. Киселевої, М. К. Треушнікова, Е. Н. Хрустальова, А. Е. Постникова, Ю. А. Попової та її вітчизняних дослідників – М. В. Жушмана, О. Панченка. Але у своїх дослідженнях вказані фахівці торкаються переважно загальних проблем виникнення, попередження та вирішення виборчих спорів або особливостей їх судового розгляду.

Слід зазначити, що виборчі спори є дуже різноманітними і потребують вирішення з урахування їхньої специфічності.

Виборчі спори можливо вирішувати в судовому та позасудовому порядку. І останнім часом вони більш ефективніше вирішуються в межах судової гілки влади. Ці позитивні тенденції при розгляді виборчих спорів в судах є результатом судової реформи. В той же час, хоча виборче законодавство забезпечує достатні можливості для ефективного правового захисту у виборчих спорах і законодавство встановлює суворі вимоги до процедури подання скарги є можливість їх відхилити через незначні недоліки у їх оформленні. Наприклад, ЦВК отримала незначну кількість скарг до дня голосування, але не розглядала жодну з них по суті через формальні недоліки [10]. Тому виникає гостра потреба у вдосконаленні законодавства у сфері виборчого процесу. Активізація в зазначеному напрямку посилюється, як правило, на передодні виборів різних рівнів.

Але, здійснення удосконалення норм, які регулюють оскарження виборчих спорів необхідно проводити з урахуванням європейських стандартів та враховувати якомога більшу кількість можливих ситуацій, що виникають в сучасних умовах. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми може стати виконання кодифікаційних робіт у сфері виборчого законодавства.

Висновки. Підсумовуючи, варто зауважити, що в суспільстві простежується тенденція дискредитації інституту виборів. Але вибори виступають важливою складовою демократії, тому для приєднання України до європейського співтовариства необхідно приведення всього українського виборчого законодавства та практики проведення виборів різних рівнів у відповідність до європейських стандартів. І, тому одним із шляхів подолання негативних наслідків у сфері електоральної демократії можливо завдяки прийняття єдиного акту – Виборчого кодексу України та наявність стабільного виборчого законодавства.

Список літератури

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 червня 2004 року № 1932-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1932-15>.
3. Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року № 698-V у редакції Закону України від 21 вересня 2010 року № 2536-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/698-16>.
4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/1382-15>.

5. Про вибори Президента України: Закон України від 05 березня 1999 року № 474-XIV в редакції Закону від 18 березня 2004 року № 1630-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/474-14>.
6. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/4061-17>.
7. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.
8. Остаточний звіт ОБСЄ/БДПЛ. Місія зі спостереження за виборами. Позачергові вибори Президента 25 травня 2014 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/odihr/elections/ukraine/120961?download=true>. – Назва з титulu екрана.
9. Бучин М. Проблема безпеки виборів 2014 року в Україні / М. Бучин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search?client=opera&q=9.+М.Бучин.+Проблема+безпеки+виборів+2014+року+Україні&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8>.
10. Про узагальнення практики вирішення адміністративними судами спорів про зміну виборчої адреси та місця голосування, уточнення списків виборців, які виникли під час позачергових виборів Президента України та виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних і міських голів Вищий адміністративний суд: Постанова, Узагальнення судової практики від 12.09.2014 № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009760-14>.
11. Порядок складання та уточнення списків виборців для підготовки та проведення позачергових виборів Президента України, місцевих виборів 25 травня 2014 року : Постанова Центральної виборчої комісії від 23 квітня 2014 року № 344 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0344359-14>.
12. Про забезпечення тимчасової зміни місця голосування виборця без зміни його виборчої адреси (у редакції постанови від 15 травня 2014 року № 589 : Постанова Центральної виборчої комісії від 13 вересня 2012 року № 893 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0893359-12>.

Стаття надійшла 15.09.2017 р.

В. А. Стукаленко, канд. юрид. наук, доцент
Одесский торгово-экономический институт
Киевского торгово-экономического университета
Кафедра прикладной экономики
ул. Инглези, 6, Одесса, 65070, Украина

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИЗБИРАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В УКРАИНЕ

Резюме

В статье исследованы и проанализированы вопросы, связанные с актуальными проблемами избирательного процесса. Анализ научных исследований и практики показал, что указанные проблемы можно условно разместить в трех уровнях: уровень законодательства; уровень организации и практического осуществления избирательного процесса и третий уровень – охраны и защиты избирательных прав. Данная классификация интересна, как с точки зрения теории, так и с позиции практики. Четкое понимание современных проблем избирательного процесса дает возможность разрабатывать эффективные механизмы правового регулирования в указанной сфере. Отмечено, что современное избирательное законодательство необходимо усовершенствовать с учетом европейских стандартов и многочисленной практики.

Делается вывод, что одним из направлений устранения негативных последствий в избирательном процессе является стабильное избирательное законодательство.

Ключевые слова: выборы, избирательный процесс, избирательный спор, законодательство.

V. A. Stukalenko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
Odessa Trade and Economic Institute
of Kiev University of Trade and Economics
the Department of Applied Economics
Inglezi st., 6, Odesa, 65070, Ukraine

MODERN PROBLEMS OF THE ELECTORAL PROCESS IN UKRAINE

Summary

In the article the questions connected with actual problems of the electoral process are investigated and analyzed. Analysis of scientific research and practice showed that these problems can be conditionally placed in three levels: the level of legislation; level of organization and practical implementation of the electoral process and the third level – protection and protection of electoral rights. This classification is interesting, both from the point of view of theory, and from the position of practice. A clear understanding of the current problems of the electoral process makes it possible to develop effective mechanisms for legal regulation in this area. It is noted that modern electoral legislation needs to be improved taking into account European standards and numerous practices.

It is concluded that one of the directions for eliminating negative consequences in the electoral process is stable electoral legislation

Key words: elections, electoral process, electoral dispute, legislation.